

TİMURLULAR

BİBLİYOGRAFYA :

L. Binyon v.dğr., *Persian Miniature Painting*, New York, ts. (Dover Publication), s. 49-61; R. Byron, "Timurid Monuments in Afghanistan", *3rd International Congress of Iranian Art and Archaeology*, Leningrad 1935, s. 34-38; a.mlf., "Timurid Architecture", *A Survey of Persian Art* (ed. A. U. Pope – Ph. Ackerman), Tehran 1977, II, 1119-1164; S. N. Polupanov, *Arkhitekturnye Pamiatniki Samarkanda*, Moskva 1948; E. Kühnel, *Doğu İslâm Memleketlerinde Minyatür* (trc. Suut Kemal Yetkin – Melahat Özgü), Ankara 1952, tür.yer.; a.mlf., "Die Baysonghar-Handschrift der Islamischer Kunstabteilung", *Jahrbuch der Königlich Preussischer Kunstmuseen*, LII, Berlin 1931, s. 135-152; I. V. Stchoukine, *Les peintures des manuscrits timurids*, Paris 1954; R. Pinder-Wilson, *Persian Painting of the Fifteenth Century*, London 1958; a.mlf., "Timurid Architecture", *Chlr.*, VI, 728-759; G. A. Pugacenkova, *Semerkand-Buhara*, Moskva 1961; a.mlf., *Chefs-d'oeuvre d'architecture de l'Asie centrale: XIVe-XVe siècle*, Paris 1981; a.mlf., "The Architecture of Central Asia at the Time of Timurids", *Afghanistan*, XXII/3-4, Kabil 1970, s. 15-27; K. A. Shakurin, "Eshcherieraz o porabeniî Timura", *Materialni po İstorii Uzbekistana*, Tashkent 1963, s. 114-122; D. Hill – O. Grabber, *Islamic Architecture and Its Decoration*, Chicago 1964, tür.yer.; Iu. Z. Shvab, "K istorii slozheniia severnoi gruppi ansambliia Shahki-zinda", *İstorii Material'noi Kulturi Uzbekistana*, Tashkent 1964, s. 139-154; a.mlf. – N. B. Nemtseva, *Ansabl Shahkh-i Zinda*, Tashkent 1979; T. W. Arnold, *Painting in Islam*, New York 1965, tür.yer.; I. E. Pletnev, "Formirovaniya slozhinikh arkhitekturnikh kompleksov u mavzoleev Qusam ibn Abbasi i Gur Emir", *Materiali i issledovaniia po istorii i restauratsii arkhitekturnikh pamiatnikov materialnoi kulturi*, Tashkent 1967, s. 43-62; C. P. Haase, "Timuridische Baukunst", *Westturkestan Referate zur Turkologischen Exkursion 1966*, Hamburg 1968, I, 120-159; H. Liele, "Das Observatorium Ulugh Beys in Semerkand", a.e., I, 160-164; Y. N. Aleskerov – G. I. Babacanova, *Samarkand*, Samarkand 1970; Y. Aleskerov – I. Oumniakov, *Samarkand: Guide illustré*, Moskva 1973; B. N. Zasyppin, "Voprosy izuchenii i restavratsii ansambliia Shahki-Zinda", *Zodchestvo Uzbekistana*, Tashkent 1970, II, 72-108; D. Brandenburg, *Samarkand*, Berlin 1972; E. Knobloch, *Beyond the Oxus, Archeology, Art and Architecture of Central Asia*, London 1972, tür.yer.; Nosratallah Meshkati, *A List of the Historical Sites and Ancient Monuments of Iran* (trc. H. A. S. Pessyan), [baskı yeri ve tarihi yok], tür.yer.; R. Grousset, *Bozkır İmparatorluğu* (trc. M. Reşat Uzmen), İstanbul 1980; T. Allen, *A Catalogue of the Toponyms and Monuments of Timurid Herat*, Cambridge 1981; L. Golombek, "From Tamerlan to the Taj Mahal", *Essays in Islamic Art and Architecture in Honor of Katharina Otto Dorm* (ed. Abbas Daneshvari), Malibu 1982, s. 43-50; a.mlf., "Timurids", *EJ²* (İng.), X, 519-523; a.mlf. – D. Wilber, *The Timurid Architecture of Iran and Turan*, Princeton 1988, I-II; L. P. Elwell-Sutton, "A Royal Timurid Nativity Book", *Logos Islamikos: Studia Islamica in Honorem Georgii Michaelis Wickens* (ed. R. M. Savory – D. A. Agius), Toronto 1984, s. 119-136; *Architecture of the Islamic World* (ed. G. Mitchell), London 1984, tür.yer.; Suut Kemal Yetkin, *İslâm Ülkelerinde Sanat*, İstanbul 1984, s. 52-54, 81-83, 96-97, 164-167, 196-197; J. Hoag, *Islam*, Stuttgart 1986, s. 137-151; F. Spuhler, "Carpets and Textiles", *Chlr.*, VI, 698-728; B. Gray, "The Pictorial Art in the Timurid Period", a.e., VI, 843-877; a.mlf., "Painting under the Timurids", *Journal of the Iran Society*, I (1950), s. 23-29; A. P. Kolbincev – L. Y. Mankobs-kaya, *Po Drevnim Groda Uzbekistana*, Moskva 1988; T. W. Lentz – G. D. Lowry, *Timur and Princely Vision: Persian Art and Culture in the Fifteenth Century*, Los Angeles 1989; Z. Schubert-Soldern, "Das Grab Timur in Samarqand", *OA*, I (1911), s. 131-139; N. A. Nemtseva, "The Origins and Architectural Development of the Shah-i Zinda", *Iran*, XV, London 1977, s. 51-73; B. Brentjes, "Grabungen am 'Schah-i Sinda' im Samarqand", *Das Altertum*, XXIV, Berlin 1978, s. 95-96; J. Feeney, "Memories of Samarkand", *Saudi Aramco World*, XXXV/4, Houston 1984, s. 34-41; J. Lawton, "The Golden Road", a.e., XXXIX/4 (1988), s. 27-35.

A. ENGİN BEKSAÇ

TİMURTAŞ, Faruk Kadri

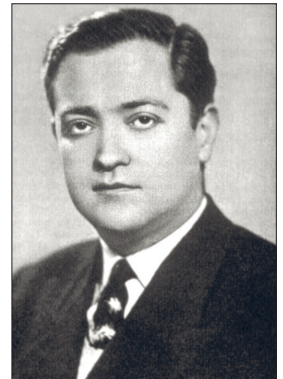
(1925-1982)

Türk dili bilgini, yazar.

Kilis'te doğdu, Kara Timurtaş Paşa torunlarından Avukat Kadri Bey'in oğludur. İlk öğrenimini Kilis'te yaptı. 1942'de İstanbul Kabataş Lisesi'nden, 1946'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. *Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirin'i* adlı çalışmasıyla doktorasını verdi ve aynı bölümde asistanlığa tayin edildi (1950). 1954-1956 yıllarında Paris'te Bibliothèque Nationale'deki Türkçe yazmalar üzerinde araştırmalarda bulundu. Dönüşünde *Şeyhî ve Çağdaşlarının Eserleri Üzerinde Gramer Araştırmaları* adlı teziyle doçent oldu (1959). Bu arada Osmanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi'yle ilgili ders kitapları hazırladı. *Osmanlıca Grameri* adlı çalışmasıyla profesörlüğe yükseltildi (1967). Edebiyat Fakültesi'nde Türk dilinin tarihî dönemlerine ait dersleriyle birlikte İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü, Yüksek Öğretmen Okulu ve Türk Müsiki Devlet Konservatuarı'nda Türk dili ve edebiyatı dersleri verdi; çeşitli dergilerle bazı gazetelerde yazılar yazdı. Türk Kültür Ocağı, Muallimler Birliği, Kilis Kültür ve Dayanışma Derneği başkanlığı yaptı; Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün kurucuları arasında yer aldı; Türkiyat Enstitüsü müdür yardımcılığı görevinde bulundu. Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1000 Temel Eser Serisi ile Kültür Bakanlığı'nın çeşitli yayın komisyonlarında çalıştı. Demirtaş olan soyadını 1953'te Timurtaş olarak değiştiren

Faruk Kadri Timurtaş 25 Ocak 1982'de geçirdiği kısmî bir felcin ardından 4 Temmuz 1982'de vefat etti; Edirnekapı'da Sakızacı Şehitliği'ne defnedildi.

Kültürlü bir aileden gelen Timurtaş küçük yaştan itibaren babasından faydalanmış, daha sonra Kilis'in tanınmış âlimlerinden Şeyh Vâkîf Efendi ile Hacı Mustafa Efendi'den dinî ve tasavvufî bilgilerle Farsça dersleri almıştır. Lise yıllarında Hatemi Seniî Sarp'tan felsefe, mantık ve sosyoloji; Hıfızı Tefvîk Gönensay, Faruk Nafiz Çamlıbel ve Nihad Sâmi Banarlı'dan edebiyat okumuştur. *Hisar*, *İstanbul*, *İstanbul Şehremâneti*, *Şarkiyat Mecmuası*, *Türk Yurdu*, *Türkiyat Mecmuası*, *Tercüman* ve *Son Havadis* gibi gazete ve dergilerde Türk dili, Türk edebiyatı, millî kültür ve ülke meseleleri üzerine birçok yazı yazmış, özellikle eski Türk kültürünün genç nesillere tanıtılması ve aktarılması yolunda gayret göstermiştir. Türkçe'nin yozlaşması ve fakirleşmesine karşı çıkmış, bu konuda yazılar yazmış, konferanslar vermiş, o dönemde belli bir zihniyetin yönetiminde olan Türk Dil Kurumu yerine tarafsız bir dil akademisinin kurulması için mücadele etmiştir. Bunun yanında millî, dinî ve kültürel değerlerin yaşatılması yolunda yazılar kaleme almış, bu doğrultuda zaman zaman bir kısım yazarlarla polemiklere girmiştir. Faruk Kadri Timurtaş'ın asıl değeri bir ilim adamı olması kadar bir fikir ve dava adamı olmasından, ilme, kültüre, töreye, örf, ahlâk ve dine dayalı bir milliyetçilik anlayışını savunmasından kaynaklanmaktadır. Lise yıllarından itibaren hece ve aruz vezniyle şiirleri yayımlanmış olmasına rağmen sonraki yıllarda şiiri bırakarak bir kısım denemelerle sanat, edebiyat, dil ve kültür meseleleri üzerinde yorumlar yapmış, farklı görüşler ile ri sürmüştür. Türk edebiyatının eski dönemlerinden başlayan ve 1970'lerin aktüel sorunlarına kadar uzanan ilgi alanı ye-

Faruk Kadri
Timurtaş

ni yayımlanan kitaplar, sahnelenen oyunlar, edebiyat ödülleri, edebî şahsiyetlerin ölümü ve ölüm yıl dönümü, edebiyat toplantılarını da içine almaktadır.

Eserleri. *Ali Şir Nevâî'nin Türk Dili-ne Hizmetleri* (İstanbul 1962), *Mehmed Âkif ve Cemiyetimiz* (İstanbul 1962), *Osmanlıca I: Eski Yazı-Gramer-Metinler* (İstanbul 1962), *Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirrin'i: İnceleme-Metin* (İstanbul 1963, 1980), *Osmanlıca Grameri: Eski Yazı ve İmlâ-Arapça, Farsça, Eski Anadolu Türkçesi, Aruz* (İstanbul 1964; *Osmanlıca I: Eski Yazı-Gramer-Metinler* adlı kitabın bazı bölümlerini genişletmek ve yeni bölümler ilâve etmek suretiyle yapılmış baskısıdır), *Dil Dâvâsı ve Ziya Gökalp* (İstanbul 1965), *Şeyhî-Hayatı ve Eserleri: Eserlerinden Seçmeler* (İstanbul 1968), *İkinci Dil Kongresi ve Akademi* (İstanbul 1969), *Süleyman Çelebi, Mevlid: Vesiletü'n-necât* (Ankara 1970), *Peyami Safa'dan Seçmeler* (İstanbul 1970, Ergun Göze ile birlikte), *Şeyhî'nin Har-nâmesi* (İstanbul 1971, 1981), *Millî Üniversite ve Reform* (İstanbul 1972), *Yunus Emre Divanı* (İstanbul 1972), *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları I: Yeni Osmanlıca Metinleri* (İstanbul 1972), *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları II: Klâsik ve Eski Osmanlı Türkçesi Metinleri* (İstanbul 1974), *Türkçemiz ve Uydurma* (İstanbul 1977), *Eski Türkiye Türkçesi: XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük* (İstanbul 1977, 1981, 1994), *Türk Dili* (Ankara 1977, Muharrem Ergin ve Mehmet Kaplan ile birlikte), *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları II: Osmanlı Türkçesine Giriş, Eski Yazı-Gramer-Aruz-Metinler* (İstanbul 1977; *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları I: Yeni Osmanlıca* adlı kitabın, gramer ve aruz konuları ilâve edilmek suretiyle genişletilmiş baskısıdır), *Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü* (İstanbul 1979), *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları III: Osmanlı Türkçesi Grameri Osmanlıca Grameri (Eski Yazı ve İmlâ-Arapça, Farsça, Eski Anadolu Türkçesi)* (İstanbul 1979), *Tarih İçinde Türk Edebiyatı* (İstanbul 1981), *Dil Dâvâsı* (Burhan Bozgeyik'in Faruk Kadri Timurtaş'la yaptığı mülâkat, İstanbul 1981, 1995), *Bâkî Divanından Seçmeler* (Ankara 1987), *Diller ve Türkçemiz* (haz. Mustafa Özkan, İstanbul 1996), *Sanat-Edebiyat Dünyasından* (haz. Mustafa Özkan, İstanbul 1997), *Makaleler, Dil ve Edebiyat İncelemeleri* (haz. Mustafa Özkan, Ankara 1997).

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa Özkan, *Faruk Kadri Timurtaş: Hayatı-Eserleri-Eserlerinden Seçmeler*, Ankara 2000; Nail Tan, *Derlemeler-Makaleler: Halk Bilimi (Folklor) / Halk Edebiyatı-Genel*, Ankara 2007, I, 241-242; *Türk Edebiyatı*, sy. 106, özel sayı, İstanbul 1982; Mertol Tulum, "Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş'ın Hayatı ve Eserleri", *TKA* (Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın hâtırasına armağan), XVII-XXI/1-2 (1983), s. IX-XIX; *TDA*, sy. 27, Faruk Kadri Timurtaş özel sayısı (1983); "Timurtaş, Faruk Kadri", *TDEA*, VIII, 354-355.

MUSTAFA ÖZKAN

TİMURTAŞ PAŞA

(ö. 806/1404)

Osmanlı beylerbeyi.

Kaynaklarda "Kara" lakabıyla anılmakta olup ilk Osmanlı vezirlerinden biri kabul edilir. Tarihî geleneğe göre ailesi Osman Bey'in silâh arkadaşlarından Aykut Alp'e dayanır. Babası Aykut Alp'in oğlu Kara Ali Bey olarak gösterilir; ancak bu bilgilerin teyidi güçtür. Hayatının ilk dönemleri ve faaliyetleri hakkında bilgi yoktur. Babasıyla birlikte Marmara'nın güney sahillerinde fütuhatta bulunduğu ve Süleyman Paşa ile Rumeli'de seferlere katıldığı belirtilirse de bu bilgiler yine ilk Osmanlı kaynaklarıyla teyit edilememektedir. Hoca Sâdeddin Efendi onun Orhan Bey zamanında 1334 yılı civarında Gemlik'in alınmasında rol oynadığını ve Rumeli yakasına geçen ilk beyler arasında olduğunu belirtir. Fakat bu bilgiler de şüphelidir. Neşri ve Rûhî tarihlerinde ise adı, I. Murad'ın cülüsü sırasında yahut Rumeli yakasına ikinci geçişinde Şehzade Bayezid'in yanında, belki de onun lalası sıfatıyla Bursa'da muhafaza hizmetinde kalması dolayısıyla geçer. Daha sonra muhtemelen I. Murad'ın emriyle Lala Şâhin Paşa ile beraber Tunca nehri boyunca yapılan fetihlere katıldı; birlikleriyle Yenice-i Kızılcağaç ile (Elhovo) Yanbolu'yu ele geçirdi ve Edirne'ye döndü (1367-1369 arası). Ardından Edirne'de vefat eden Lala Şâhin Paşa'nın yerine Rumeli beylerbeyi oldu. Bu görevde iken I. Murad'ın emriyle, Saruhan-ili'nde bulunan ovalarına yerleştirdiği gibi Manastır, Pirlepe, İştîp kalelerini aldı (784/1382); Epir bölgesinde fetihler yaptı; Epir idarecisi Carlo Tocco'nun topraklarına girdi (Karlı-ili bölgesi); buradaki şehirleri saldırdı; Arta'yı baskı altında tuttu. Ayrıca Güney Arnavutluk'ta Savra (Muzakiye) ovasına indi. Buradaki savaşta Balşa'yı ağır bir yenilgiye uğrattı (787/1385). Cenevizliler'le

yapılan antlaşma metinlerinde I. Murad'ın yanında adının zikredilmesi şöhretinin iyice arttığını ve Osmanlı Beyliği'nin önde gelen askerî liderleri arasında yer aldığını gösterir.

I. Murad'ın Karaman seferi dolayısıyla Anadolu yakasına geçen Timurtaş Paşa, Kütahya'da padişah ile buluştu. Neşri'ye göre I. Murad'ın Karamanoğulları ile yaptığı Frenk Yazısı savaşı sırasında (788/1386) Germiyan askerleriyle birlikte merkezde yer aldı ve ilk Karaman hücumlarını karşıladığı gibi savaşın kazanılmasında önemli rol oynadı. Hatta savaşta Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey ile karşı karşıya geldi, onunla yaptığı mücadeleyi kazandı. Bunun üzerine I. Murad, Alâeddin Ali Bey'den kalan eşyaları ve diğer malları kendisine verdi. Bu başarısının ardından Timurtaş Paşa'nın vezirlik makamına getirildiği bilgisi ise şüpheli görünmektedir. Bazı kaynaklarda adının geçmemesine rağmen onun 1389'daki Kosova savaşına Rumeli beylerbeyi sıfatıyla katıldığı düşünülebilir. *Fetihnâme*'ye göre savaş sırasında Şehzade Bayezid ile birlikte sağ kolda yer almıştı. Savaşın sonu I. Murad'ın ölümü ve yerine Yıldırım Bayezid'in geçişiyle nüfuzunu daha da arttırmış olması muhtemeldir.

Cülusunun ardından Yıldırım Bayezid'in Sırbistan'a akına gönderdiği Timurtaş Paşa Kratova maden bölgesine inerek buraları yağmaladı ve Edirne'ye döndü. Kısa bir süre sonra Anadolu yakasındaki Yıldırım Bayezid tarafından Bursa'ya çağrıldı. 1390 yılında Anadolu beylikleri ve Alaşehir üzerine yapılan harekâta katıldı. Neşri'ye göre bunun ardından Eflak seferine çıkmak için Rumeli yakasına geçen Yıldırım Bayezid Anadolu beylerbeyliğini verip onu Ankara sancağına yolladı. Böylece teşkil edilen Anadolu beylerbeyliğinin ilk idarecisi oldu (1393). Bu görevde iken Karamanoğlu Alâeddin Bey'in baskınına uğrayarak esir düştü ve bir müddet Konya'da mahpus kaldı. Olayı öğrenen Yıldırım Bayezid'in Anadolu'ya geçişi sırasında iyi niyet gösterisi olarak Alâeddin Bey tarafından serbest bırakıldı, ayrıca kendisine padişaha götürülmek üzere türlü hediyeler verildi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, burada adı geçen Timurtaş Paşa lakabıyla anılan başka bir Timurtaş Paşa olduğu görüşünde ise de kaynaklar, Anadolu beylerbeyi sıfatıyla Karaman seferinde rol oynayan kişinin Kara Timurtaş Bey olduğu yolunda mütefiktir (*Rûhî Târîhi*, s. 393-394).

Timurtaş Paşa daha sonra Yıldırım Bayezid'i, Alaşehir'in alınmasının ardından